

3. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III // Відом. Верховної Ради. – 2002. – № 3 – 4. – С. 27.

4. Помаза-Пономаренко А. Л . Аналіз концептуальних підходів щодо формування й підтримки балансу публічних і приватних інтересів у земельно-орендній сфері / А. Л . Помаза-Пономаренко // Економіка та держава. – 2012. – № 12. – С. 121 – 124.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури відведення земельних ділянок та зміни їх цільового призначення : Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5395-VI. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5395-17.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів : Закон України від 16 жовт. 2012 р. № 5462-VI. – Режим доступу : www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5462-17.

7. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 10 квіт. 1992 р. № 2269-XII // Відом. Верховної Ради. – 1992. – № 30. – С. 416.

8. Про оренду землі : Закон України від 6 жовт. 1998 р. № 161-XIV // Відом. Верховної Ради. – 1998. – № 46 – 47. – С. 280.

Надійшла до редколегії 05.03.13

УДК 351.82:330.341.1

Тетяна ВІТРЕНКО-ХРУСТАЛЬОВА

Національна академія державного управління

при Президентові України

Харківський регіональний інститут державного управління

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Аналізується сучасний стан та рівень інноваційного розвитку економіки України. Виокремлюються проблемні аспекти державного регулювання інноваційного розвитку економіки. Надаються пропозиції щодо напрямів удосконалення державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки в сучасних умовах.

Ключові слова: механізм державного регулювання, інноваційний розвиток, національна економіка, інноваційна активність підприємств, джерела фінансування інноваційної діяльності, інноваційна продукція.

**Татьяна Витренко-Хрустальева. Современное состояние и проблемы
инновационного развития экономики Украины: государственно-управленческий
аспект**

Анализируется современное состояние и уровень инновационного развития

экономики Украины. Выделяются проблемные аспекты государственного регулирования инновационного развития экономики. Предоставляются предложения относительно направлений усовершенствования государственного регулирования инновационного развития национальной экономики в современных условиях.

Ключевые слова: механизм государственного регулирования, инновационное развитие, национальная экономика, инновационная активность предприятий, источники финансирования инновационной деятельности, инновационная продукция.

Tetiana Vitrenko-Hrustaleva. The modern state and problems of innovative development of economy of Ukraine: state-administrative aspect

The modern state and level of innovative development of economy of Ukraine is analyzed. The problem aspects of the state adjusting of innovative development of economy are selected. Suggestions are given in relation to directions of improvement of the state adjusting of innovative development of national economy in modern terms.

Key words: mechanism of the state adjusting, innovative development, national economy, innovative activity of enterprises, sources of financing of innovative activity, innovative products.

Розвиток цивілізації в ХХ ст. переконливо підтверджує той факт, що головним чинником стійкого економічного розвитку країни є науково-технічні інновації, або комерційне застосування нових, більш продуктивних технологій, які істотним чином змінюють обсяги і якість виробництва та споживання. Стрижньовим блоком економічної політики всіх розвинутих держав є інноваційна політика всебічного сприяння на державному рівні діяльності підприємств-інноваторів, які визначають спроможність національної економіки до інноваційного розвитку.

Визначеню сучасного стану інноваційного розвитку національної економіки та проблемам його державного регулювання присвятили свої публікації А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, І. А. Жукович, А. К. Кінах, Ю. О. Рижкова, В. П. Семиноженко та ін. [1; 2; 6]. Однак чимало питань стосовно напрямів державного регулювання інноваційного розвитку економіки України в сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є виявлення сучасного стану та проблемних аспектів державного регулювання інноваційного розвитку економіки України та розробка пропозицій щодо напрямів державного регулювання інноваційного розвитку економіки в сучасних умовах.

Інноваційний шлях розвитку економіки України, особливо в умовах кризи, набуває особливого значення. Адже країні необхідно в стислі терміни подолати значне науково-технічне відставання від розвинутих країн, підвищити інноваційну активність національних підприємств та конкурентоспроможність їх продукції на зовнішньому ринку.

Методично в національній статистиці інноваційно активними називають підприємства, які витрачають ресурси на інноваційну діяльність і реалізують інноваційну продукцію протягом останніх трьох років [3]. Показник інноваційної активності підприємств дозволяє характеризувати ситуацію про стан економіки в цілому і ступінь її орієнтації на інноваційність, а також темпи її технологічної перебудови.

У кінці 1980-х рр. питома вага підприємств, які розробляли і

впроваджували нову або вдосконалену продукцію або виробничі процеси, у промисловості колишнього СРСР становила 60 – 70 %, а в 1990-х рр. цей показник значно знизився: у 1995 р. питома вага інноваційно активних підприємств в Україні становила 20 – 26 %, у 1997 р. – 17 % [4]. Значно не змінилася ситуація у 2000-х рр.: у 2000 р. питома вага підприємств, що займалися інноваціями, становила 18,0 %, у 2005 р. – лише 11,9 %, у 2010 р. – 13,8 %, а в 2011 р. – 16,2 % (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Інноваційна активність підприємств в Україні

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн грн	Напрями витрат			
			Дослідження і розробки, млн грн	Придбання інших зовнішніх знань, млн грн	Підготовка виробництва для впровадження інновацій, млн грн	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, млн грн
2000	18,0	1 760,1	266,2	72,8	163,9	1 074,5
2001	16,5	1 979,4	171,4	125,0	183,8	1 249,4
2002	18,0	3 018,3	270,1	149,7	325,2	1 865,6
2003	15,1	3 059,8	312,9	95,9	527,3	1 873,7
2004	13,7	4 534,6	445,3	143,5	808,5	2 717,5
2005	11,9	5 751,6	612,3	243,4	991,7	3 149,6
2006	11,2	6 160,0	992,9	159,5	954,7	3 489,2
2007	14,2	10 850,9	986,5	328,4	–	7 471,1
2008	13,0	11 994,2	1 243,6	421,8	–	7 664,8
2009	12,8	7 949,9	846,7	115,9	–	4 974,7
2010	13,8	8 045,5	996,4	141,6	–	5 051,7
2011	16,2	14 333,9	1 079,9	324,7	–	10 489,1
						2 440,2

Для порівняння зазначимо, що серед країн Євросоюзу мінімальні показники інноваційної активності підприємств мають Португалія – 26 % і Греція – 29 %, тобто більш ніж у 1,5 раза вище, ніж в Україні. А порівняно з країнами-лідерами в цій сфері, такими як Нідерланди (62 %), Австрія (67 %), Німеччина (69 %), Данія (73 %) і Ірландія (74 %), розрив становить 4 – 4,5 рази [1; 6].

Слід зазначити, що в державній Програмі економічних реформ на період 2010 – 2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» метою ініціюваних державою реформ в інноваційній сфері визначено активізацію інноваційних процесів та збільшення частки інноваційно активних промислових підприємств з 10,7 % до 25 % [7].

Позитивною є тенденція до збільшення загального обсягу витрат підприємств на інноваційну діяльність – у 8,1 раза за період 2000 – 2011 рр. Так, у 2011 р. підприємства витратили на інновації більше ніж 14,3 млрд грн. Основний приріст витрат забезпечений за рахунок таких галузей, як машинобудування, харчова промисловість, хімічна промисловість і металургія, які мають високу експортну спрямованість виробничої діяльності.

Аналіз структури витрат за напрямами інноваційної діяльності

свідчить, що основна увага приділяється фінансуванню безпосередньо процесів управління нововведень, здатних у відносно короткий термін забезпечити окупність вкладених засобів. Так, найбільший обсяг коштів підприємства витрачають на придбання машин, устаткування та програмного забезпечення (73,2 % в загальному обсязі інноваційних витрат). Порівняно з 2000 р. (266,2 млн грн.), у 2011 р. в 4 рази збільшилися витрати підприємств на дослідження і розробки (1 079,9 млн грн). При цьому останніми роками (2007 – 2011 рр.) простежується негативна тенденція відсутності витрат підприємств на підготовку виробництва для впровадження інновацій, що свідчить про загострення (а не вирішення) існуючої проблеми впровадження інновацій у виробництво.

Для реалізації положень державної Програми економічних реформ на період 2010 – 2014 рр. в інноваційній сфері є потужний науковий потенціал, проте він поки залишається нереалізованим (табл. 2) [5]. Так, кількість докторів і кандидатів наук в Україні за період (1995 – 2011 рр.) збільшилась на 52,6 % і 47,5 % відповідно. Негативною тенденцією слід вважати значне зниження загальної чисельності науковців: за вказаній період їх чисельність зменшилася в 3,7 раза, а кількість наукових організацій в Україні у 2011 р. становила 1 255 установ, що на 6,6 % менше, ніж у 1991 р.

Таблиця 2

Наукові кадри та кількість наукових організацій в Україні

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб
1990	–	313 079	–	–
1991	1 344	295 010	8 133	–
1992	1 350	248 455	8 797	–
1993	1 406	222 127	9 224	–
1994	1 463	207 436	9 441	–
1995	1 453	179 799	9 759	57 610
1996	1 435	160 103	9 974	58 132
1997	1 450	142 532	10 322	59 332
1998	1 518	134 413	10 446	59 703
1999	1 506	126 045	10 233	59 547
2000	1 490	120 773	10 339	58 741
2001	1 479	113 341	10 603	60 647
2002	1 477	107 447	11 008	62 673
2003	1 487	104 841	11 259	64 372
2004	1 505	106 603	11 573	65 839
2005	1 510	105 512	12 014	68 291
2006	1 452	100 245	12 488	71 893
2007	1 404	96 820	12 845	74 191
2008	1 378	94 138	13 423	77 763
2009	1 340	92 403	13 866	81 169
2010	1 303	89 534	14 418	84 000
2011	1 255	84 969	14 895	84 979

Особливості кількісних і якісних характеристик інноваційних витрат вітчизняних підприємств значною мірою визначаються умовами фінансування інновацій та обсягами виконаних наукових і науково-технічних робіт в Україні, тобто увагою держави до цієї сфери економіки (табл. 3) [5]. Так, за період 1996 – 2011 рр. обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт збільшився в 9,3 раза, після чого становив 10 349,9 млн грн. Проте, враховуючи той факт, що вказаний обсяг наводиться у фактичних цінах, можна стверджувати, що з урахуванням інфляції реальне збільшення обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт буде значно меншим.

*Таблиця 3
Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні*

Рік	Усього у фактичних цінах, млн грн	Вид дослідження			Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %
		Фундаментальні дослідження, млн грн	Прикладні дослідження, млн грн	Розробки, млн грн	
1996	1 111,7	140,6	321,6	606,9	42,6
1997	1 263,4	188,5	309,2	693,7	72,0
1998	1 269,0	205,5	297,5	682,8	83,2
1999	1 578,2	220,5	330,4	918,6	108,7
2000	1 978,4	266,6	436,7	1 106,3	168,8
2001	2 275,0	353,3	304,9	1 317,2	299,6
2002	2 496,8	424,9	343,6	1 386,6	341,7
2003	3 319,8	491,2	429,8	1 900,2	498,6
2004	4 112,4	629,7	573,7	2 214,0	695,0
2005	4 818,6	902,1	708,9	2 406,9	800,7
2006	5 354,6	1 141,0	841,5	2 741,6	630,5
2007	6 700,7	1 504,0	1 132,6	3 303,1	761,0
2008	8 538,9	1 927,4	1 545,7	4 088,2	977,7
2009	8 653,7	1 916,6	1 412,0	4 215,9	1 109,2
2010	9 867,1	2 188,4	1 617,1	5 037,0	1 024,6
2011	10 349,9	2 205,8	1 866,7	4 985,9	1 291,5

Серед виконаних наукових і науково-технічних робіт в Україні у 2011 р. найбільшу кількість становили розробки – 48,2 % (у 1996 р. – 54,5 %), менше було фундаментальних досліджень – 21,3 % (12,6 %) і прикладних досліджень – 18,0 % (у 1996 р. – 28,9 %). Негативно необхідно вважати тенденцію до зменшення питомої ваги обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП України: якщо в 1996 р. він становив 1,36 % ВВП, то у 2011 р. – лише 0,79 % ВВП. Тобто зростання ВВП країни відбувається за рахунок не інноваційного, а інших факторів (перш за все сировинного спрямування українського експорту). Однак світова практика свідчить, що побудова постіндустріальної економіки – «економіки знань» (до якої прагне Україна) можлива тільки

в умовах постійного зростання питомої ваги науково-технічної та інноваційної продукції у ВВП країни.

Слід зазначити, що в державній Програмі економічних реформ на період 2010 – 2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» метою ініціюваних державою реформ в інноваційній сфері визначено підвищення науковемності ВВП з 0,95 % до 1,5 % [7].

Головним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні залишаються власні засоби підприємств, питома вага яких у 2011 р. становила 52,9 % від загальної суми витрат на інновації, що нижче за рівень 2000 р. (79,6 %) (табл. 4) [5].

*Таблиця 4
Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні*

Рік	Загальна сума витрат, млн грн	Вид коштів		
		Власні, млн грн	Державний бюджет, млн грн	Іноземні інвестори, млн грн
2000	1 757,1	1 399,3	7,7	133,1
2001	1 971,4	1 654,0	55,8	58,5
2002	3 013,8	2 141,8	45,5	264,1
2003	3 059,8	2 148,4	93,0	130,0
2004	4 534,6	3 501,5	63,4	112,4
2005	5 751,6	5 045,4	28,1	157,9
2006	6 160,0	5 211,4	114,4	176,2
2007	10 850,9	7 999,6	144,8	321,8
2008	11 994,2	7 264,0	336,9	115,4
2009	7 949,9	5 169,4	127,0	1 512,9
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9

Державна участь у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств незначна, у 2011 р. вона становила 149,2 млн грн (1,04 % від загальних інноваційних витрат підприємств), що, однак, майже у 20 разів більше, ніж у 2000 р. – 7,7 млн грн (2,0 %). Галузевий розподіл бюджетних асигнувань на інновації є нерівномірним, 65 – 70 % їх зосереджено в добувній промисловості. Також за рахунок державного бюджету фінансуються інновації, які здійснювалися підприємствами харчової і легкої промисловості, машинобудування, металургії. Із загального обсягу фінансування інновацій 45,6 % (6 542,2 млн грн) здійснювалося завдяки позиковим коштам та з інших джерел, що значно більше за показник 2000 р. – 12,4 % (217 млн грн).

Незначну частину серед джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств у 2011 р. мали кошти іноземних інвесторів – 0,4 % від загального обсягу фінансування (56,9 млн грн), більше ніж половина з яких ідути на фінансування інновацій у харчовій промисловості. Варто зазначити, що за аналізований період 2000 – 2011 рр. обсяги іноземних інвестицій в інноваційну діяльність національних підприємств залишаються на низькому рівні, а питома їх вага постійно скорочується (у 2000 р. – 7,6 %, у 2011 р. – 0,4 %), що свідчить про несприятливий інвестиційний клімат в Україні.

Основним недоліком формування сучасної державної інноваційної політики залишається її спрямованість на управління переважно «процесом», а не «кінцевими результатами». Досі не створено матеріально-технічної основи для стимулювання необхідних організаційно-технологічних умов ефективної роботи науково-технічного і виробничого потенціалів. В Україні поки що не сформувався дієвий механізм інвестування масштабних технологічних змін. Державні науково-технічні програми часто не забезпечують ефективних кінцевих результатів. Міністерства і відомства, обтяжені соціальною необхідністю підтримки традиційних виробництв, не мають достатніх коштів для інноваційної трансформації економіки, а іноземні інвестиції переважно спрямовані на підтримку виробництв, які мають експортну спрямованість та швидку віддачу від інвестицій [2].

Кризові явища в економіці України зумовили уповільнення інноваційних процесів. Бюджетне фінансування науково-технічної сфери неухильно зменшується, залишається низьким рівень впровадження у виробництво результатів досліджень і розробок, відбувається незворотна втрата інтелектуального потенціалу країни.

Таким чином, головною метою державної інноваційної політики повинна стати орієнтація розвитку виробництва на створення і широке застосування принципово нових машин, матеріалів, комплексних технологічних систем, ефективне освоєння науково-технічних розробок, забезпечення соціально-економічних, організаційних і правових умов для розширеного відтворення й ефективного використання науково-технічного потенціалу, а для вдосконалення державної інноваційної політики необхідно сформувати привабливе економіко-правове середовище для всіх суб'єктів циклу «виробництво – наука – техніка (технології) – виробництво».

Список використаних джерел

1. **Жукович І. А.** Інноваційна діяльність в українській економіці. Сучасний стан та проблеми / І. А. Жукович, Ю. О. Рижкова // Статистика України. – 2005. – № 11. – С. 24 – 28.
2. **Інноваційна** стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
3. **Інноваційна** діяльність у Харківській області за 2005 рік : стат. зб. / Голов. упр. статистики у Харк. обл. – Х., 2006. – 123 с.
4. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держкомстат. – К., 2005. – 346 с.
5. **Наукова** та інноваційна діяльність (1990 – 2011 pp.). – Режим доступу : ukrstat.gov.ua.
6. **Ноговіцин О.** Про інноваційний потенціал промисловості України / О. Ноговіцин // Інтелектуальна власність. – 2004. – № 10. – С. 11 – 14.
7. **Програма** економічних реформ на період 2010 – 2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». – Режим доступу : www.document.ua.

Надійшла до редколегії 26.03.13

Іван ПАРУБЧАК

Львівський національний медичний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Аналізується стан соціалізації молоді в суспільстві. Окреслюється комплекс заходів у сфері державного управління для врегулювання основних аспектів соціалізації. Визначається типологія соціалізації української молоді в сучасних умовах. Пропонуються нові підходи до вдосконалення форм і методів управління державною молодіжною політикою в процесах соціалізації молоді.

Ключові слова: державне управління, соціалізація молоді, молодіжні та громадські організації, форми і методи управління, трансформація суспільства.

Іван Парубчак. Государственное регулирование социализации молодежи в условиях трансформации общества в Украине

Анализируется состояние социализации молодежи в обществе. Очерчивается комплекс мер в сфере государственного управления для урегулирования основных аспектов социализации. Определяется типология социализации украинской молодежи в современных условиях. Предлагаются новые подходы по усовершенствованию форм и методов управления государственной молодежной политикой в процессах социализации молодежи.

Ключевые слова: государственное управление, социализация молодежи, молодежные и общественные организации, формы и методы управления, трансформация общества.

Ivan Parubchak. State regulation of the socialization of young people in terms of transformation of society in Ukraine

The state of the socialization of young people in society is analyzed. The complex of measures is outlined in the field of state administration for the settlement of basic aspects of socialization. Typology of the Ukrainian youth socialization in modern conditions is defined. New approaches to improve forms and methods of state youth policy in the process of socialization of young people are proposed.

Key words: public administration, socialization of young people, youth and community groups, forms and methods of management, transformation of society.

Державна політика стосовно окремих соціальних груп суспільства існує багато років, однак як цілісна система політико-правових основ, організаційно-кадрова система соціальної роботи із забезпеченням практичної реалізації прав і свобод, запитів і потреб молоді в багатьох країнах починає формуватися лише в другій половині ХХ ст. Проблемами, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. зумовили потребу розробки й реалізації принципово нової державної молодіжної політики, зокрема й в Україні, були: ускладнення життя, вплив інтеграційних, глобалізаційних процесів на розвиток і взаємини між державами, загострення багатьох соціально-економічних, політичних і духовних